
BANU
BOŠNJAČKA AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI
BOSNIAK ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
REZOLUCIJA
O BOSANSKOME JEZIKU

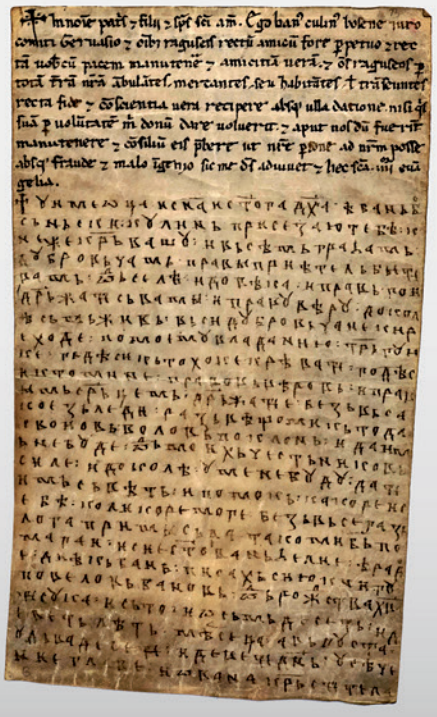

BANU

BOŠNJAČKA AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI
BOSNIAK ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

Urednici:
Akadamik Dževad JAHIĆ
Akademkinja Hasnija Muratagić-Tuna
Akademik Mehmed A. AKŠAMIJA
Sarajevo, oktobra 2019. godine

BANU
Rezolucija
o bosanskome jeziku

Povelja Kulina bana iz 1189. godine

BANU

BOŠNJAČKA AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI
BOSNIAK ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

Razmatrajući intenziviranje pokušaja osporavanja bosanskog jezika i ugrožavanja prava Bošnjaka na određenim dijelovima domovinskog prostora, na sjednici održanoj 26.10.2019. godine, Skupština Bošnjačke akademije nauka i umjetnosti (BANU), donosi odluku, usvaja se

REZOLUCIJA
O BOSANSKOME JEZIKU

I Najvažniji dokument u bosanskom jeziku nalazi se u poznatoj Povelji Kulina bana izdatoj Dubrovčanima 1189. godine. Povelja Kulina bana je osnovni historijski, kulturni i politički dokument koji govori ne samo o postojanju bosanske države i neovisnosti njenog vladara nego je i jedinstven dokument koji svjedoči o postojanju bosanskog jezika. Taj fundamentalni dokument je jedinstven i po tome što je jezik na kojem je pisan identičan govornom jeziku koji se u Bosni govorio u 12. vijeku, ali je i njegova vrijednost utoliko veća što je po svojim jezičkim osobinama čitljiv svakome Bošnjaku i danas na isti način kao što je bio u vrijeme svog nastanka. Ovaj dokument bosanskog jezika se razlikuje od svih pisanih dokumenata koji su nastali kod okolnih naroda što ukazuje na postojanje razlika između jezičkih stanja koja su vladala u govornoj praksi i pismenoj komunikaciji.

Bosančica (*bosanica, bosanska azbukva, bosanska ćirilica, begovo pismo ili begovica...*), *autentično i posebno pismo nastalo u Bosni i okolnim krajevima.*

II Nijedan drugi pisani pa i govorni jezički oblik nije sačuvan i nema kontinuitet jedinstva i značenja kao bosanski jezik. Ta činjenica govori da je veoma rano, već početkom 13. vijeka u Bosni bio konstituiran jezički model koji je svojim fonetskim, morfološkim, sintaksičkim i semantičkim osobinama bio toliko utemeljen u jezičkoj praksi i savršen u funkcioniranju da nije bilo potrebe da se kroz 900 godina radikalnije mijenja. To ne samo da je legitimiralo jezičku praksu nego je dokazivalo da i ime tog jezika tj., naziv bosanski jezik, odgovara duhovnoj tvorevini koja ima trajnu vrijednost.

Povelja bana Tvrtka knezu Vlatku Vukoslavicu iz 14. marta 1357. godine

III Bosanski jezik, kao i država Bosna, izrasta iz načela slobode. To znači da jezik nije ni socijalno, ni vjerski ni politički segmentiran i podijeljen, zbog čega postoji veliki stupanj jedinstva između govora običnih Bošnjana i zvaničnih dokumenata koje je izdavala bosanska državna kancelarija. Upravo zbog tih osobina bosanski jezik je i mogao da se održi u situaciji u kojoj su njegovi govornici živjeli u svim vjerskim i političkim podjelama koje su se na prostoru njihove zemlje događale i da kao sredstvo komunikacije i osnova duhovnosti osigura jedinstvo značenja i vrijednosti svih duhovnih tvorevina koje su nastale na prostoru Bosne. Zato je bosanski jezik mogao biti onemogućen u svome djelovanju samo primjenom nasilnih metoda, tj. primjenom zabrane originalnih i nametanjem upotrebe drugih jezičkih modela koji će se u drugoj polovini 19. i tokom 20. vijeka pojaviti na našem prostoru.

U evropskom znanstvenom svijetu i knjigama izdanim na 'slavenskom Jugu', ali i izvan Bosne, traje neprekinut kontinuitet njezina imena i naziva jezika i pisma odslikavajući tradicionalno-državni i savremeno-etnički kulturni identitet Bosne, koji je u evropskoj svijesti egzistirao i poslije 1463. godine. Da su knjige na bosanskom štampane i van Bosne, pokazuje i primjer knjige 'Ispoviednik' bosanskog franjevca Stjepana Matijevića Solinjanina, gdje je naznačeno da je "Preneseno (prevedeno o. p.) *od jezik bosanski"* (Rim 1630.). *Također i 'Besieda...' Fra Matije Divkovića pisana je i štampana na čisto bosanskom jeziku* (Mleci/Venecija 1616).

IV

Bosanski jezik se pokazao kao veoma uspješno sredstvo komunikacije među svim ljudima koji žive na bosanskom prostoru i kao takav odigrao veliku ulogu u stvaranju onoga što se naziva bosansko duhovno jedinstvo i zajedničko osjećanje ljubavi prema svome jeziku i zemlji.

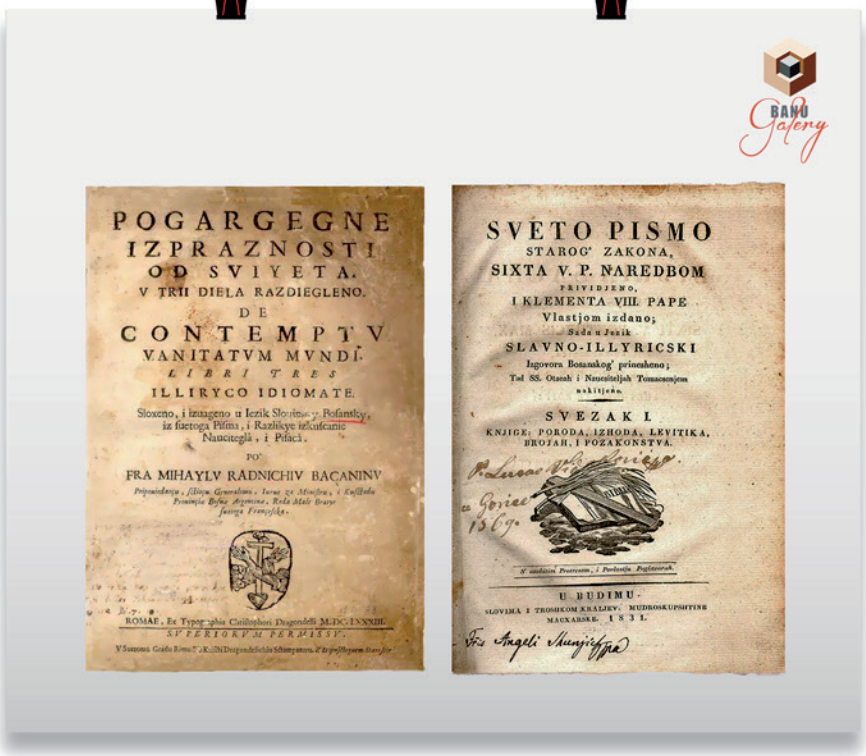
Do 1878. godine književno djelovanje Bošnjaka odvijalo se u tri različita toka. Uz narodno stvaralaštvo i književnost na orijentalnim jezicima, a kao treći oblik javlja se alhamijado književnost na bosanskom jeziku pisana arapskim pismom.

U periodu osmanlijskog upravljanja Bosnom, kada dominantni jezici administracije, nauke i umjetnosti bivaju orijentalni jezici (osmanski turski, arapski i perzijski), bosanski jezik pokazuje svoju vitalnost kroz usmeni umjetnički izraz, dosežući vrhunce kolektivnog nadahnuća i proizvodeći neke od najznačajnijih svjetskih književnih kreacija u lirskoj i epskoj formi, kakve su balada *Hasanaginica* i ep *Ženidba Smailagić Meha*, kao i više stotina sevdalinki i svih drugih poetskih i proznih oblika usmenog iskaza. Poseban fenomen samoodrživosti bosanskoga jezika tog perioda jeste simbioza orijentalne forme i bosanske suštine, koja se manifestirala kroz značajan tok alhamijado književnosti i razvoj četvrtoga autentičnoga pisma bosanskoga jezika – arebice na kom je nastao značajan korpus našeg duhovnog naslijeđa. Svojevrsno priznanje značaju i veličini bosanskoga jezika i njegovim govornicima osmanlijska uprava odavala je uvrštavanjem istog u zvaničan jezik Porte.

Pismo župana Sanke Miltenovića. Nesumnjivi terminus post quem jeste oktobar 1348. godine kada je župan Sanko izabran za dubrovačkog građanina jer on sam za sebe na jednom mjestu u pismu navodi ***da je jedan od njih****, gdje najvjerovatnije misli na dubrovačko građanstvo.*

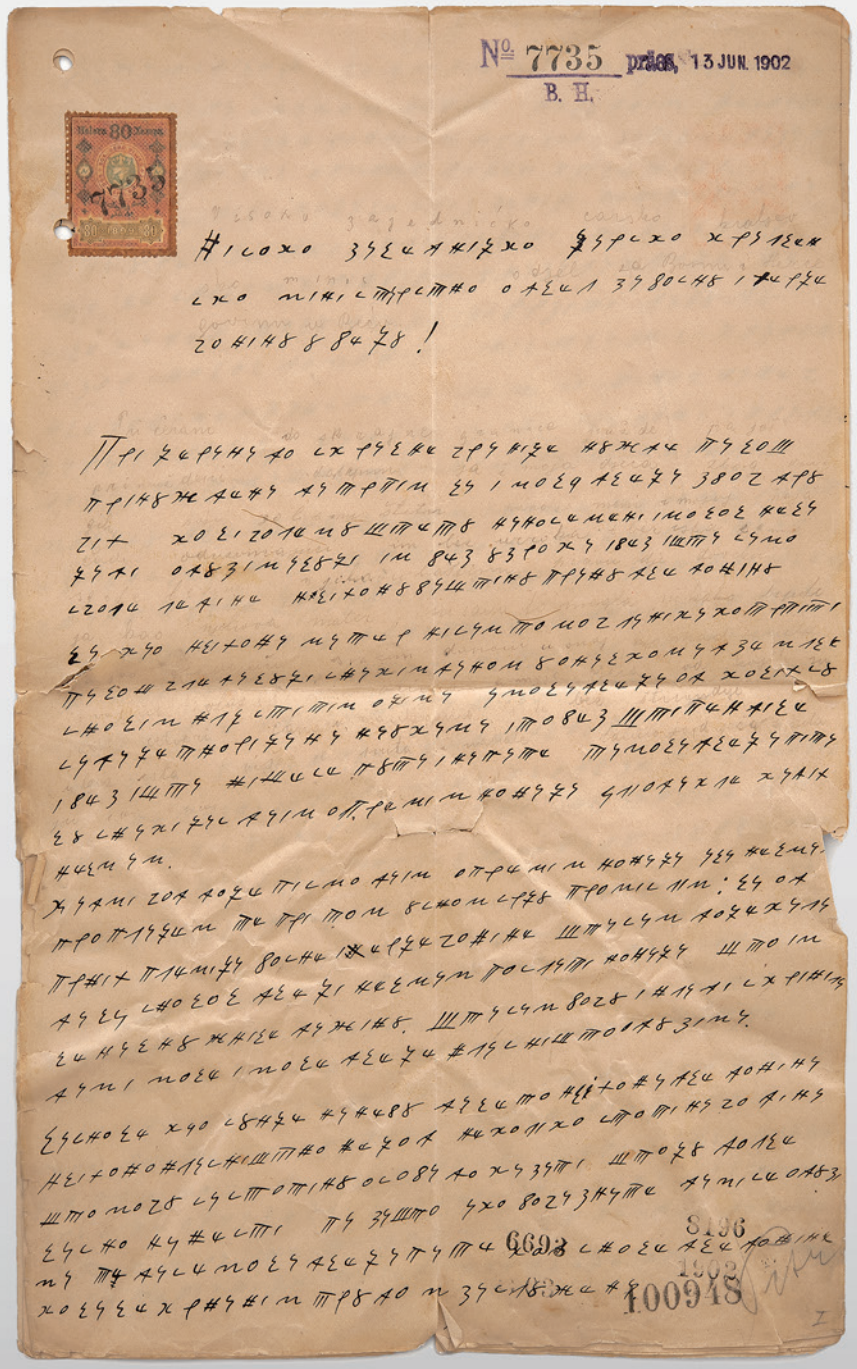
VI Dijalektološka razvijenost bosanskoga jezika uvjetovana sociolingvističkim, lingvogeografskim i drugim faktorima svjedoči o rasprostranjenosti govornoga bosanskoga jezika na području širem od današnjih granica Bosne i Hercegovine, domovinskome prostoru Bošnjaka i njihovim suodnosima sa drugim narodima i jezicima. Dijalektološka razina pokazuje vitalnost bosanskoga jezika kao organske tvorevine iz koje proizlazi njegova prirodnost i sposobnost da u nepovoljnom ambijentu preživi sve pokušaje negiranja i nasilne zabrane, te provedbe tih nakana kroz institucionalne okvire.

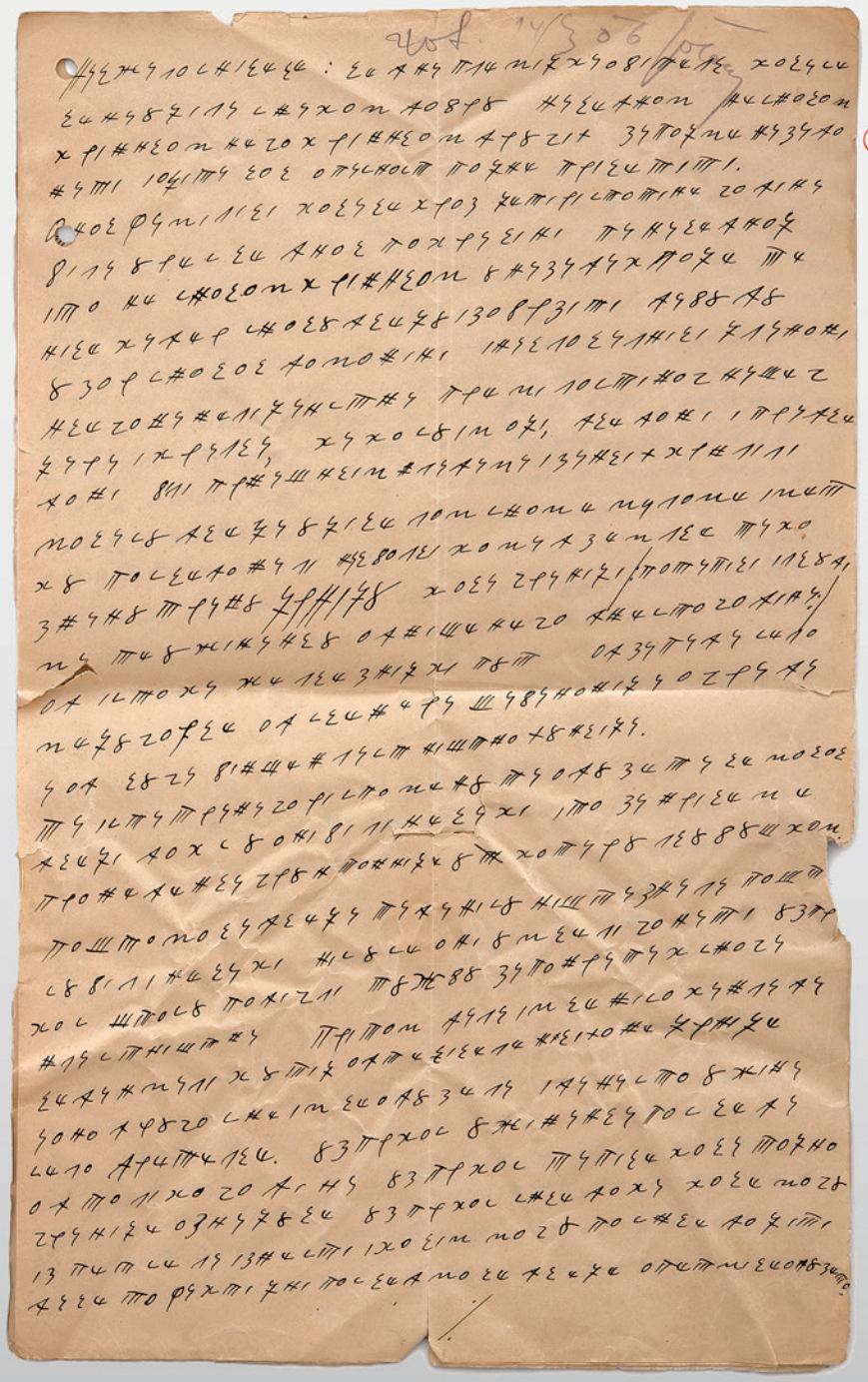
*Primjeri jezičkog modela ilirizma gdje je model bosanskog jezika predstavljao temelj jezičke osnove ujedinjenja naroda. Na naslovnici fra. Mihovila Radniča naznačeno je: '**Ilirski idiom, složeno i izrađeno u jezik Slovinski Bosanski**'* (Rim 1683), *a na 'Svetom pismu Starog zakona ...': '**Sada u jezik slavno-illyricki izgovora bosanskog' prinesheno**'* (Budim 1831.).

VII

Koliko je bosanski jezik bio superioran u svojim najbitnijim osobinama konzistentnosti u formama i stabilnosti u značenju elemenata pokazuje i činjenica da, kada su protagonisti novih državno-pravnih i političkih ideja, kao što su ilirizam i druge ideje ujedinjavanja slavenskih naroda na ovim prostorima, tražili jezički model čije će osobine najuspješnije djelovati na ostvarenje duhovnog jedinstva i jedinstvenog nacionalnog osjećanja, upravo model bosanskog jezika uzeli kao temelj izgradnje onoga što su definirali kao jezičku osnovu ujedinjavanja naših naroda.

Jedan od aktuelnih dokumenata ispisan begovim pismom ili begovicom u formi molbe na bosanskom jeziku, koji potvrđuje njegovo korištenje i u periodu okupacije Bosne Carskom i kraljevskom dvojnom monarhijom (13. juni 1902).

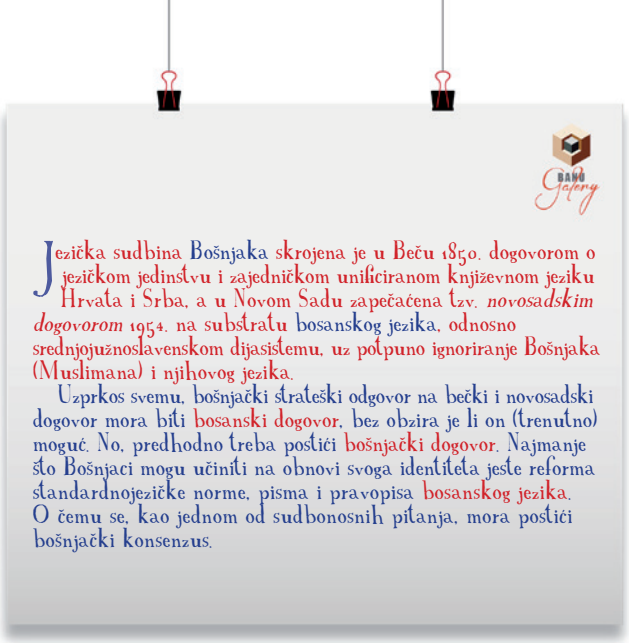
Molba Bege, udove Ibrahim-bega Gavrankapetanovića, upućena Visokom zajedničkom C. i Kr. ministarstvu financija odjelu za Bosnu i Hercegovinu u Beču povodom traženja prava vlasništva nad pašnjakom zvanog 'Crnice' u Počitelju.

Rječnik Muhamed Hevaije Uskufije u formi prvog rječnika bosanskog jezika napisanog 1626. a objavljenog 1631., koji je sebe nazivao Bošnjakom (Bosnevi), a jezik bosanskim (bosança); Prvi 'Srpski rječnik' Vuka Stefanovića Karadžića iz 1818. gdje su, kao i u Uskufijevom rječniku izričito korištene narodne riječi na ijekavici, ali u skladu s ideologijom idealiziranoga 'narodnoga jezika', uz prihvaćanje grafema /ć/ iz bosančice.

VIII

Ono što nije bilo opravdano niti je bilo dozvoljeno sa stanovišta poštovanja historijske istine i naučne etike sastoji se u činjenici da su tvorci jezičkog sporazuma Srba i Hrvata sakrili identitet i naziv jezičkog modela koji stoji u osnovi procesa ujedinjavanja, a to je naziv bosanski jezik i budućem zajedničkom jezičkom modelu dali ime srpski i hrvatski jezik, odnosno kako ga je Vuk Karadžić nazvao južno narječje, mada je od samog početka bilo jasno da se ono što su oni definirali kao osnovu srpskog i hrvatskog jezika moralo posebnim procesima uvoditi u praksu jezičke komunikacije i na srpskom i na hrvatskom prostoru. Ta činjenica najbolje dokazuje da je ime srpsko-hrvatski jezik bilo neautentična i loša zamjena za izvorno ime koje je glasilo bosanski jezik. Svaki od naroda koji je ulazio u ove odnose mogao je usvajajući jedan određeni jezički model da ga imenuje kako je želio pa i sopstvenim imenom, ali nije mogao i nije smio poštujući istinu da svojim izborom poništi pravo drugog naroda kao što je bosanski narod toga doba da ime njegovoga jezika bude također sastavni dio one jezičke osnove na koje se očekivalo razvijanje duhovnog i političkog jedinstva slavenskih naroda na Balkanu.

IX

Ovo očevidno nasilje koje je izvršeno nad imenom i onim što je bosanski jezik sa sobom nosio, a to je specifično osjećanje za Bosnu kao zasebnu jedinstvenu historijsku i duhovnu tvorevinu, imalo je veoma negativne posljedice po razvoj odnosa među našim narodima, po slobodan razvoj duhovnog stvaranja i izražavanja, posebno bošnjačkog naroda i predstavljalo je jedan od najtežih elemenata pritiska na Bošnjake i njihovo pravo da se duhovno i u svakom drugom pogledu oslanjaju na hiljadugodišnju tradiciju svoga jezika kao sredstva međusobne komunikacije i duhovnog stvaranja uopće. Do koje mjere na različite načine biva oživljena i provođena praksa koja zapravo potiče iz negacije Bosne i bošnjačkog naroda pokazuje najbolje činjenica da, ako su politički razvoj i njegovi dramatični oblici donijeli nužnost da se priznaje postojanje bošnjačkog naroda koji je svoju egzistenciju odbranio u najtežem ratu kojeg je ikad vodio, ako je bilo nemoguće čak i primjenom nesrazmjerne sile poništiti postojanje Bosne i Hercegovine kao zemlje i kao države, pokušava se, opet, zaobilaznim putem i radikalnim metodama onemogućiti da te sačuvane vrijednosti postanu uporišta budućnosti Bošnjaka, tj. nastoji se ponovo uvesti zabrana upotrebe bosanskoga jezika, odnosno uvodi se neka vrsta “Damnatio memoriae”, tj. zaborava postojanja ičega bosanskog čime se pokušava u svijest ljudi duboko urezati želja i stav da Bosna nestane kao što bi nestajao i njen jezik.

Jezik je bio jedina sloboda bosanskoga života. On se izradio kao muzički instrument i kao oružje. Tanan je, užuteo je, očišćen je, poezija je, svetinja je, sablja je. Zašto je sve išlo u govor, u jezik? Zato što u primitivnoj Bosni društvenih ideala nije bilo, pa ih u tačnom smislu reči i danas još nema. Socijalni ideali su tamo još uvek etički i poetski ideali. Bosna je dugo bila pogažena, i grizlo ju je nesnosno moralno osećanje manjka i zakašnjenja u najosnovnijim životnim potrebama. Takva Bosna zatvarala se u se, i zatvara se još... Tim se putem u mukama rađa pesma, i ono što je u pesmi pesma, izraz umetnosti, stil. I tako, dok je drugi svet umeo čitati i pisati, Bosna je umela govoriti... Pa ipak, konstitucionalna je ta ijekavština u tom govoru i razgovoru! I čupanje njeno iz jezika operacija je, i žrtva je! Jezik bosanki, narodni govor, bez ijekavštine, to je simfonija Bethovenova bez roga, bez tonova svečanih i tajanstvenih...

Isidora Sekulić, 'Bosnaski jezik, govor, stil': ***Jezik Bosne, to je jedna kolektivna umetnost čiste genijalnosti, od ranga narodnih umotvorina, ali koja nije samo čudo prošlosti, nego je i čudo sadašnjosti*** (1941.).

X Bošnjaci još uvijek nisu iskoristili sve institucionalne mehanizme u zaštiti, afirmaciji i nesmetanoj upotrebi svog maternjeg jezika na cijelom teritoriju matične države Bosne i Hercegovine, pa čak ni u Federaciji BiH, naročito u pogledu prava na službenu upotrebu i školovanje na maternjem jeziku. Ova slabost proizlazi iz odsustva duhovnog, intelektualnog i političkog jedinstva, sveopćeg konsenzusa bošnjačkog naroda u odlučnosti kako bi se zagarantirana prava implementirala.

Rječnik Muhamed Hevaije Uskufije u formi prvog rječnika bosanskog jezika napisanog 1626. a objavljenog 1631. 'Gramatika bosanskoga jezika za srednje škole' nepotpisanog autora Franje Vuletića; Zemaljska vlada Bosne i Hercegovine štampala ju je 1890. godine. Doživjela je više izdanja i bila u upotrebi do 1911. godine, s tim što od 1908. godine nosi naziv 'Gramatika srpsko-hrvatskog jezika'; 'Rječnik bosanskog jezika' akademika Dževada Jahića, moderan leksikografski izvor za poznavanje bosanskog jezika, onakvog kakav on jeste kao historijska i savremena pojava.

XI Izazovi sa kojima se susreću Bošnjaci na domovinskome prostoru i zemljama regiona po pitanju prava na slobodnu i jednakopravnu upotrebu bosanskoga jezika u svim oblicima njegovog postojanja (službena upotreba, informisanje, obrazovanje) razlikuju se u nijansama, ali u velikoj mjeri slažu, s jedne strane, sa pokušajima osporavanja i, s druge strane, nepostojanjem ili manjkom institucionalnih okvira i stručnog kadra koji bi profesionalno i u skladu sa naučnim i zakonskim odredbama sprovodili ove procese.

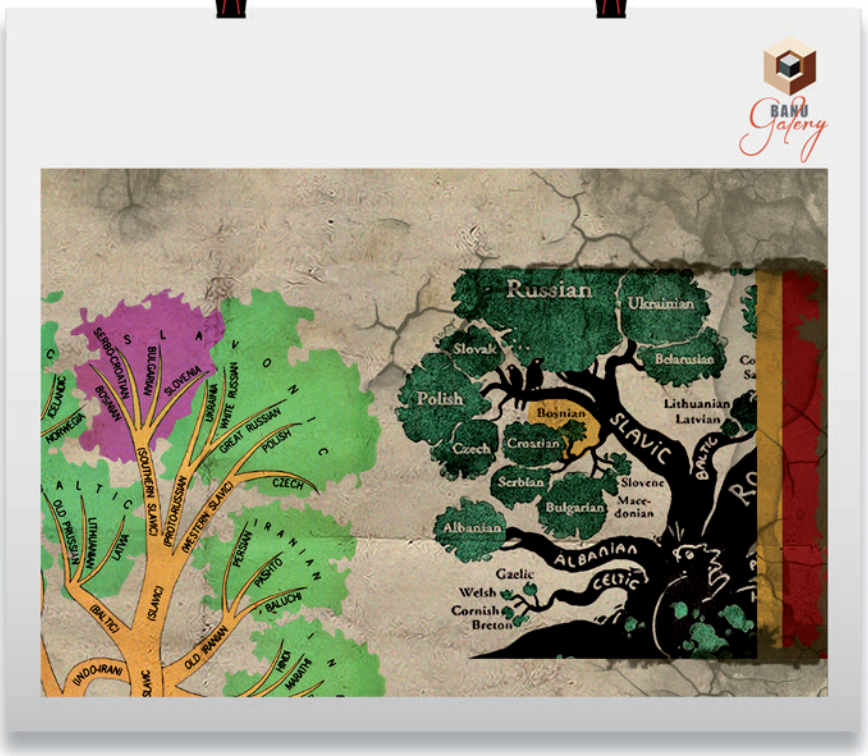

XII Zbivanja u cijelome dvadesetom vijeku kao i savremeni migracioni procesi doveli su do toga da broj Bošnjaka koji živi diljem svijeta u većim ili manjim enklavama u velikoj mjeri prelazi broj Bošnjaka na domovinskim prostorima. Procesi integracije ovog dijela našeg naroda u zemljama primaocima dovode u opasnost gubljenje svijesti o značaju i općenito znanju maternjeg jezika, što zahtijeva posebne strategije i projekte kako bi i u dalekom svijetu Bošnjaci očuvali svoj maternji bosanski jezik, posebno mlađe generacije koje se rađaju izvan matičnog govornog područja.

XIII

Mi Bošnjaci smo svjesni toga da živimo u svojoj državi sa drugima u kojoj baštinimo i zajedničke elemente kulture i tradicije sa karakterom bosanskog porijekla i smisla, zbog toga se ne želimo nipošto odreći činjenice da je naš jezik funkcionirao veoma uspješno kao bosanski jezik hiljadu godina, da sadrži bit smisla našeg historijskog postojanja („Jezik je kuća bitka“) i da savršeno dobro izražava ono što je sadržina i smisao našeg osjećanja za sopstvenu zemlju, a to je da nam je zemlja, da su nam ljudi, da su nam tradicije zajedničke, tj. bosanska.

Sveobuhvatani prikaz jezika proizašlih iz indoevropske jezičke grane sa njihovim jezičnim porodicama starog svijeta

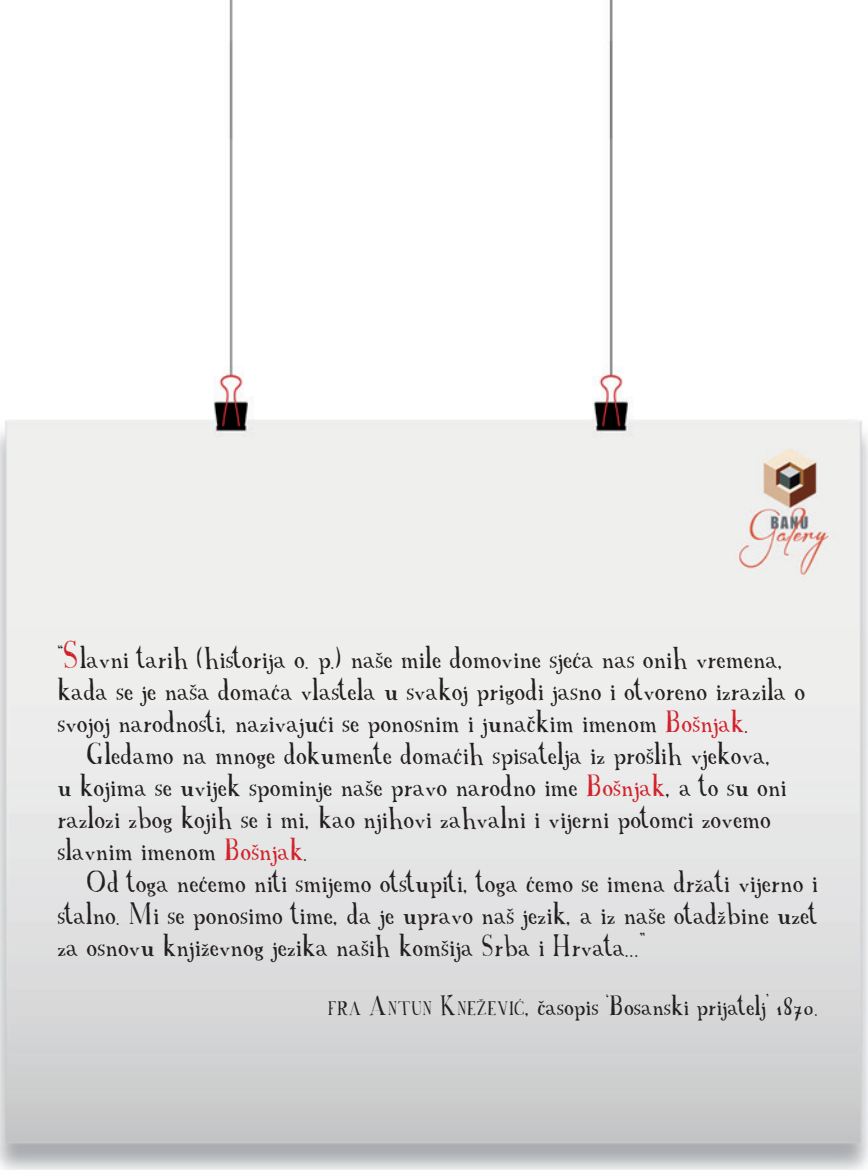
XIV

Politički predstavnici bošnjačkog naroda moraju pokazati veću svijest i, bez obzira na ideološke i stranačke razlike, zauzeti jedinstven stav po pitanju snažne podrške očuvanju i unapređenju bosanskoga jezika kako u matičnoj državi tako i na svim prostorima gdje Bošnjaci žive. Politički uticaj i kredibilitet koji imaju od bošnjačkog naroda obavezuje ih da se snažno založe za otklanjanje svih nedostataka iz postojećih zakonskih okvira i dosljedno sprovode implementaciju pozitivnih pravnih odredaba koje garantiraju pravo svakog Bošnjaka na svoj maternji jezik ma gdje bio. Također, dužni su dodatno se angažirati na promociji bosanskoga jezika na međunarodnome planu, posebno u institucijama od najvećeg globalnog značaja.

XV Obrazovne i naučne ustanove od vrtića do univerziteta dužne su, shodno svojim usmjerenjima i nastavnim ciljevima, kod mladih generacija, đačke i studentske populacije, razvijati svijest o značaju maternjeg jezika i sistemski iste sprovoditi kroz usvajanja znanja o bosanskome jeziku i bošnjačkoj književnosti. Pored konvencionalne nastave, a s obzirom na trenutne okolnosti u i oko bosanskoga jezika, neophodno je kroz obrazovni sistem osmisliti i dodatne aktivnosti usmjerene na produbljivanju temeljnih znanja o bosanskome jeziku i motiviranje učesnika obrazovnih procesa da njeguju i unapređuju svoj maternji jezik. Od katedri bosnistike na univerzitetima se očekuje dodatno angažiranje u organiziranju seminara i obuka nastavnome kadru srednjoškolskog i osnovnoškolskog obrazovnog sistema kroz procese cjeloživotnog učenja. A od stručnjaka za bosanski jezik očekuje se više odvažnosti u odbrani i afirmaciji bosanskog jezika.

Institucije kulture, također su dužne naglašenije učestvovati u procesima obnove svijesti o važnosti očuvanja i njegovanja maternjega jezika, kao i proučavanja i promoviranja raskošne bošnjačke književnosti i kulturnoga naslijeđa. Kulturnim organizacijama od nacionalnog značaja preporučujemo posebne programe valorizacije izuzetnih postignuća na polju bosanskog jezika i bošnjačke književnosti, kao i ustanovljenje vrijednih nagrada za najveća postignuća.

"Slavni tarih (historija o. p.) naše mile domovine sjeća nas onih vremena, kada se je naša domaća vlastela u svakoj prigodi jasno i otvoreno izrazila o svojoj narodnosti, nazivajući se ponosnim i junačkim imenom Bošnjak.

Gledamo na mnoge dokumente domaćih spisatelja iz prošlih vjekova, u kojima se uvijek spominje naše pravo narodno ime Bošnjak, a to su oni razlozi zbog kojih se i mi, kao njihovi zahvalni i vijerni potomci zovemo slavnim imenom Bošnjak.

Od toga nećemo niti smijemo otstupiti, toga ćemo se imena držati vijerno i stalno. Mi se ponosimo time, da je upravo naš jezik, a iz naše otadžbine uzet za osnovu književnog jezika naših komšija Srba i Hrvata..."

FRA ANTUN KNEŽEVIĆ, časopis 'Bosanski prijatelj' 1870.

XVI

Kao kredibilni članovi društva i šire naučne zajednice, intelektualci imaju posebnu odgovornost i obavezu da iskažu jasan stav po pitanju bosanskoga jezika i neposredno se maksimalno angažiraju u procesima vraćanja dostojanstva i odbrane integriteta bosanskoga jezika kako među samim bošnjačkim narodom tako i u komunikacijama sa pripadnicima drugih naroda.

"U napadajima na nas složne su naše komšije, koje ćemo, da se bolje razumijemo, nazvati Jovo i Ivo.

No i jedan i drugi traži od nas nešto drugo, jer izmedju sebe ne mogu – o živu glavu – da se slože. Prijatelj Jovo poručuje nam, da uzmemo njegovo ime, a prijatelj Ivo veli, "jok Bošnjače, ti si moj i moraš prigrliti moje ime". Potegni tamo, potegni amo, a sve bez našega pitanja. Od same ljubavi, a zbog svoje beskrajne svade, prijatelji bi nas upravo raskinuli; da se nijesmo već odavna tome priučili, mi bi se morali od čuda kamenit kao kulašinsko dijete.

Al' ovako, kako stvari stoje, zapitaćemo naše prijatelje, koji se bave perom i štampom: za što se tako svadate za nas, kad dobro znadete, da je Bošnjak od starine privikao dičiti se jezikom i zvati se imenom svojim, da se vjerno drži tradicija i uspomena svojih djedova.

FRA ANTUN KNEŽEVIĆ, časopis 'Bosanski prijatelj' 1870.

XVII

Mediji su bitan segment u kreiranju opće slike o jeziku. Pozicija javnih servisa, kao i svih ostalih medija, u pogledu kreiranja javnog mnijenja i opće svijesti treba biti produktivna, posebno u kontekstu njegovanja standardnog jezičkog izraza i normativnih kategorija u bilo kom obliku. Opća kultura pismenosti dodatno je ugrožena brzinom plasiranja medijskih sadržaja elektronskim putem čime se nanosi nesaglediva šteta standardnom jezičkom izrazu. Zato je važno da svaki renomirani medij obrati posebnu pažnju na prisutnost lektora i korektora bosanskoga jezika. Sa druge strane, potrebno je mnogo više edukativnih medijskih formata koji će se fokusirati na proizvodnju i plasman pozitivnih, stručnih i općeobrazovnih sadržaja sa ciljem upoznavanja nacije o svim vrijednostima bosanskoga jezika i bogate bošnjačke kulturne baštine.

XVIII

Bošnjačka akademija nauka i umjetnosti će insistirati, sprovesti i podržati sve naučne i umjetničke projekte iz oblasti bosanskoga jezika i bošnjačke književnosti u cilju vraćanja punog dostojanstva, statusa i uloge bosanskog jezika u našem životu i u životu naše domovine i države.

© Copyright **BANU** & illustrations and design M. A. AKŠAMIJA, Sarajevo, Bosna i Hercegovina 2019.